

Suun limakalvomuutoksia

Osa 1.

Vähenevien henkilöressurssien hallitseminen vaatii jokaisen suun terveydenhuollon työntekijän panosta suusairauksien löytämiseksi ja niiden ennaltaehkäisemiseksi. Väestön ikääntyminen ja hammashoidon turvaamiseksi tehtyjen lakiuudistusten edellyttämät velvoitteet ovat aiheuttaneet sen, että suun terveydenhuollon henkilöstön tulee vastata väestön terveystarpeisiin ja muuttuviin hoitokäytäntöihin. Kaikki tämä edellyttää tehtävärakenteiden järjeistämistä ja erilaisten täydennyskoulutusmuotojen kehittämistä niin, että koko henkilöstön osaaminen voidaan hyödyntää täysimääräisesti. Yksi keino ammatissa kehittymisessä on oma ammattilehti, jossa julkaistaan ajankohtaista, uutta tietoa eri alueilta. Tätä tarkoitusta varten aloitan suun limakalvomuutoksia käsittelevän artikkelisarjan lehdessäni, paneutuen aina yhteen aihepiiriin kerrallaan.

Kuva 1. Iän tuomat muutokset tulevat hyvin esiin iholla ja huulissa. Ihon kimmoisuus vähenee ja se ryppyntyy. Pintaepiteelin uusiutuminen hidastuu ja esiintyy yleistä kuivumista, mistä osoituksena hilseilevä huulen pinta.

Suun limakalvon muutoksia ovat huulissa, poskissa, kielessä, suunpohjassa, suulaessa tai hammasharjanteella olevat limakalvon normaalista rakenteesta poikkeavat löydökset. Limakalvojen rakenteen tunteminen on edellytys erottaa ne poikkeavuudet, jotka antavat aiheutta jatkotutkimuksiin ja hoitoon. Suun limakalvomuutokset muodostavat laajan asiakokonaisuuden; kansainvälisen tautiluokituksen mukaan suun limakalvoilla voi esiintyä yli 200 eri sairautta. Terveystutkimuksen mukaan kliinisesti todettavia muutoksia

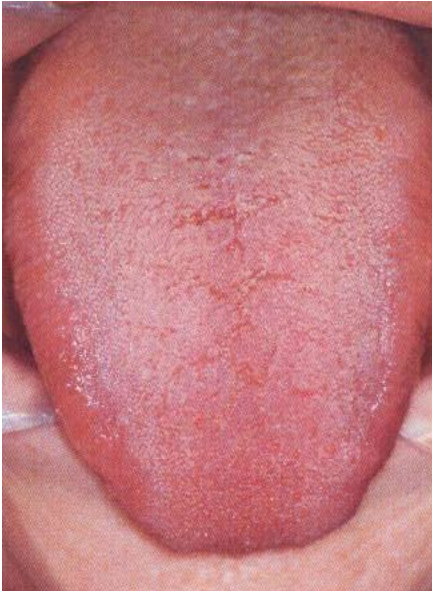
esiintyy joka viidennellä, mikä vastaa väestötasolla noin miljoonaa henkilöä. Proteesien aiheuttamat muutokset ovat edelleenkin yleisimpiä muutoksia suun limakalvoilla.

Suun puolustusmekanismit

Suu on yksi tärkeimmistä infektioproteista, jossa sylki yhdessä limakalvojen kanssa toimii elimistön ensi linjan puolustusmekanismina vieraita taudinaiheuttajia vastaan. Ne suojaavat elimistöä niin mekaanisilta kuin kemiallisilta ärsy-

tyksiltä. Kuivassa suussa puuttuu syljen huuhteleva ja voiteleva vaikutus sekä syljen erilaiset puolustustekijät, jolloin suun limakalvot ovat alttiimpia erilaisille ulkoisille taudinaiheuttajille. Sylki voitelee ja suojaa limakalvoja, minkä vuoksi syljen erityksen alenemisella onkin tärkeä merkitys limakalvolla esiintyvien sairauksien synnyssä. Alentunut syljen erityksen heikentää myös makuaistia.

Suun limakalvoilla on oma funktionsa puolustusmekanismeissa, jossa eri solut, solujen välitilat ja solujen pintakomponentit muodostavat immunologisen puolustuslinjan. Lisäksi epiteelin hilseily

Kuva 2. Terveen, 76-vuotiaan miehen kieli, jossa karheat rihmanystyt antavat kielelle vaalean, samettimaisen pinnan.

muodostaa mekaanisen suojan limakalvon pintaan estäen mikro-organismien ja karsinogeenien kiinnittymisen siihen.

Suun normaalifloora ylläpitää osaltaan terveyttä suuontelossa, jonka ekologista tasapainoa mm. antibiootit ja voimakkaat suuhuuhteet horjuttavat. Elimistön vastustuskyvyn heiketessä myös suun mikro-organismien tasapaino järkkyy ja syntyy infektioita. Suun infektiolle altistaa myös paikalliset tekijät, kuten huono suuhygienia, alentunut syljen erityis ja tupakointi.

Kuva 3. Kielen sivun ja alapinnan laajentuneet laskimot ovat yleinen iän tuoma muutos suun limakalvoilla.

Iän tuomat muutokset suun limakalvoilla

Normaali vanheneminen käsittää monia muutoksia ja näitä vanhenemisilmiöitä ei katsota sairauksiksi, joita tarvitsisi hoitaa. Iän mukana tulee runsaasti erilaisia muutoksia limakalvoille ja niiden vastustuskyky heikkenee. Pintaepiteelin uusiutuminen hidastuu, ja se ohenee yleisen dehydraation eli kuivumisen vuoksi. Kudosten elastisuus vähenee aiheuttaen muun muassa proteesin pysymisongelmia.

Ihon oheneminen ja ryppyntyminen ovat helposti todettavissa (Kuva 1). Suun limakalvoilla tällaiset muutokset eivät näy selvästi. Kielen sivun lehtinystyt vähenevät, mutta kielen selkä pysyy ”samettimaisena” rihmanystyjen ansiosta terveillä henkilöillä (Kuva 2). Verisuonien seinämissä tapahtuvat vanhenemismuutokset näkyvät mm. kielen sivun ja alapinnan laajentuneina laskimoina, kielen suonikohjuina (Kuva 3). Makuaisi heikkenee iän mukana, lukuun ottamatta makean maistamista.

Mukoottista sylkeä erittävien, suulaen ja huulien pienten sylkirauhasten toiminta heikkenee iän myötä, jolloin syljen voiteleva vaikutus on vähäisempää ja vanhus kokee suunsa kuivaksi. Ikä ei sinänsä heikennä syljen eritystä terveillä ihmisillä. Sen sijaan syljen eritystä vähentävät monet yleissairaudet ja pitkäaikaisesti käytettävät lääkkeet, esimerkiksi mieliala-, verenpaine- ja allergialääkkeet.

Suusairauksien ennaltaehkäisyä

Suun terveydenhuollon henkilöstön tärkeimpiä tehtäviä limakalvosairauksien varhaisen toteamisen lisäksi on niiden ennaltaehkäisy. Potilaan ohjaukseen kuuluvat suuhygienian ja proteesien puhdistuksen opetus. Paikallisten ärsyttävien tekijöiden eliminoiminen on osa limakalvosairauksien ennaltaehkäisyä ja hoitoa. Kuivan suun hoitoon on kehitetty erilaisia sylkeä korvaavia valmisteita. Tupakoinnin ja alkoholin haittavaikutusten selvittäminen potilaalle tulee esittää asiallisesti ja kertoa niiden aiheuttamista suumuutoksista.

Hivenaineiden ja vitamiinien puutokset näkyvät suun limakalvoilla. Ravintoneuvonta onkin osa suusairauksien, myös limakalvosairauksien, ennaltaehkäisyä. Ravintoneuvonnassa tulee painottaa terveellisen ja monipuolisen ravinnon tärkeyttä, koska monilla vitamiineilla on suun limakalvoja suojaava vaikutus. Kasvien ja raasteiden syönte taas stimuloi syljen eritystä.

Markkinoille on tullut runsaasti käsi-kauppälääkkeitä, jotka ovat tarkoitettu suun hoitoon. Niiden suosittelu potilaille tulisi kuitenkin perustua tutkittuun tietoon. Artikkelisarjassani tuonkin esille niiden soveltuvuutta tapauskohtaisesti suun limakalvomuutosten yhteydessä.

Artikkelisarja suun limakalvon muutoksista

Tämän artikkelisarjan tarkoituksena on jakaa tietoutta hammastekniselle henkilökunnalle kliinisesti tärkeistä limakalvomuutoksista. Kussakin osassa käsitellään yhteen aihepiiriin liittyvien limakalvomuutosten määritelmät, kliiniset kuvat, erotusdiagnoosiikkaa, hoidontarveluokitukset ja ennaltaehkäisy. Näitä aihepiirejä ovat muun muassa valkoiset limakalvomuutokset, punaiset limakalvomuutokset, suun kasvaimet, haavaumat, kielen sairaudet, infektiosairaudet, suun sieni-infektiot ja irrotettavien hammasproteesien yhteydessä esiintyvät limakalvomuutokset. Artikkelisarja muodostaa kokonaisuuden, joka vastaa laajaa suun limakalvosairauksien kurssia.